

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

про дисертацію Баранової Юлії Олегівни «Методологічні правила порівняльно-правових досліджень», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

Актуальність теми дисертації не викликає жодних сумнівів, соціальною передумовою чого слугує насамперед виняткова роль міжнародних – регіональних і зарубіжних національних – політико-правових чинників у реформуванні правової системи України. Епістемологічним же підґрунтям такої актуальності виступає та обставина, що сьогодні науково коректне виконання порівняльно-правового аналізу вже не може спиратись лише на інтуїцію й орієнтуватись на, послуговуючись відомим висловом К. Цвайгерта й Х. Кьотца, «прискорення пульсу компаративіста».

Нагальною потребою виконання сучасних досліджень у сфері правової компаративістики є поглиблена методологічна рефлексія й раціоналізація дослідницького інструментарію. Нині стихійності й методологічному анархізму слід протиставити достатньо чіткі критерії якості порівняльно-правового пізнання, запропонувати методологічні правила, послуговуючись якими, дослідник зможе найбільш оптимально організувати інтелектуальний рух від постановки проблеми до її розв'язання. Поряд із цим слід зазначити, що дотепер в українському й зарубіжному правознавстві предметом наукового осмислення виступали лише окремі аспекти проблеми вироблення і використання методологічних правил виконання компаративістських розвідок, причиною чого, не в останню чергу, є підвищена складність означеної проблематики.

З огляду на це слід усіляко вітати появу першої монографічної загальнотеоретичної розробки проблем використання методологічних правил у порівняльно-правових дослідженнях, якою є дисертація Ю. О. Баранової.

Варто особливо відзначити наукову сміливість здобувача, який поставив за мету розв'язання вельми складної й багатогранної проблеми і, як переконливо свідчить виконана дисертація, вельми успішно досяг поставленої мети.

Підтвердженням цього є те, що ціла низка висновків і положень, сформульованих у дисертації, відзначається науковою новизною. Найбільш важливим результатом дослідження видається те, що його авторкою на підставі ретельного й глибокого аналізу вперше визначено місце методологічних правил у системі методології порівняльного правознавства (с.52-54), та їх співвідношення з іншими її елементами (с.58-66); виявлено характерні ознаки методологічних правил порівняльно-правових досліджень (с.67-68); запропоновано систему методологічних правил порівняльно-правових досліджень (с.81-99, 101-141); здійснено класифікацію методологічних правил порівняльно-правових досліджень на основі різних критеріїв (с.68, 167); докладно розкрито зміст методологічних правил виконання досліджень у порівняльному правознавстві за етапами (с.99-100) й рівнями наукового пізнання (с.141-143), а також окремими видами порівняння (с.163-164); систематизовано наукові погляди на проблему визначення порівнюваності / непорівнюваності об'єктів порівняльно-правових досліджень та вдосконалено його процедуру (с. 81-99).

Усі наведені положення, а також інші висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, є достовірними та обґрунтованими. Такі достовірність і обґрунтованість забезпечуються, з одного боку, чіткою постановкою дослідницької мети і логічним взаємозв'язком завдань дослідження, його бездоганно стрункою структурою; з іншого боку – адекватним методологічним інструментарієм, який уможливив послідовне розв'язання поставлених завдань та їх системний виклад; широкою джерельною базою дисертації, яка забезпечила можливість максимального урахування сучасного стану розробки розглядуваної проблематики й

взаємозв'язок загальнонаукових і галузевих, теоретичних і прикладних аспектів виконаної розвідки. Відзначимо, що розкриття у дисертації методологічних правил виконання підготовчого етапу порівняльно-правових досліджень, емпіричного й теоретичного рівнів порівняльно-правового пізнання має не тільки суттєве галузєво-юридичне значення, а й, окрім цього, також якісно збагачує і розвиває інструментарій загальнонаукового пізнання.

Результати виконаної роботи мають не тільки теоретичне, а й практичне значення, яке вбачається в у тому, що вказані результати є концептуальними засадами застосування концептуально-методологічних розробок у правовому пізнанні в цілому і, зокрема, у порівняльно-правових розвідках.

Сформульовані авторкою висновки та рекомендації можуть сприяти подальшим науковим дослідженням актуальних теоретико-методологічних проблем правової науки; уможливити раціональну оптимізацію процесів гармонізації та уніфікації законодавства України та інших європейських держав і міждержавних об'єднань. Вони безсумнівно стануть в нагоді при проведенні занять із навчальних дисциплін «Загальна теорія права і держави», «Порівняльне правознавство» і зможуть стати основою для підготовки навчально-методичного забезпечення відповідних спецкурсів.

Глибина проблем, які розглядаються в дисертації, значна теоретична й методологічна насиченість виконаної наукової праці спонукають до роздумів і дозволяють висловити також окремі дискусійні міркування, обговорення яких під час публічного захисту видається корисним – зокрема в аспекті подальшої розробки методологічних аспектів проблематики порівняльно-правових розвідок.

1. Згідно з авторською дефініцією, дотримання методологічних правил у процесі порівняльно-правового дослідження є підставою та критерієм якості науково-дослідної діяльності компаративіста (с.54).

Водночас у роботі акцентується, що будь-яке методологічне правило є умовним і таким, що має підлягати постійному корегуванню (с.56-57). Кількість і зміст методологічних правил, дотримання яких вимагається, у кожному випадку є індивідуальними та встановлюються на розсуд дослідника (с. 62). З урахуванням цього чи не буде слушним твердження, що й самі критерії якості науково-дослідної діяльності компаративіста не мають суто об'єктивного характеру? У цьому ж контексті видається доречним зауважити, що якщо всі методологічні правила допускають винятки (с.59), критеріями якості науково-дослідної діяльності у сфері порівняльного правознавства можна, мабуть, визнати не тільки дотримання методологічних правил, а й відступи від них у необхідних випадках.

2. До важливих аспектів проблеми непорівнюваності у правовій компаративістиці, належить те, що висновок про порівнюваність об'єктів або ж про їх непорівнюваність може бути зроблено лише в результаті їх порівняння. Так, наприклад, правила, згідно з якими «об'єкти порівнювані у разі, якщо вони мають подібні та відмінні риси» (с.93) та «порівнюваними визнаються об'єкти, що мають єдине соціальне та правове призначення» (с.94), імпліцитно вимагають виконати операцію порівняння об'єктів, порівнюваність яких є наперед ще невідомою.

Як видається, така пізнавальна ситуація задає сферу застосування деяких із пропонованих методологічних правил визначення порівнюваності / непорівнюваності об'єктів порівняльно-правового дослідження (с. 91-99). З огляду на це чи не є можливим в рамках підготовчого етапу порівняльно-правових досліджень умовно виокремлювати стадії а) попереднього відбору об'єктів, стосовно яких слід дотримуватись методологічних правил визначення порівнюваності / непорівнюваності та б) остаточного вибору порівнюваних об'єктів?

3. Запропоновані методологічні правила функціонального порівняння містять положення, згідно з яким «...дослідження *об'єктивних функцій* інститутів, відмежованих від їх причин і *цілей*, дозволяє шукати загальні закономірності...» (с. 151). Оскільки функції інститутів права тісно пов'язані з їх цільовим призначенням, наведене формулювання викликає питання про те, за яких умов цілі інституту можуть бути відмежовані від його функцій.

Слід наголосити, що наведені вище питання зумовлені насамперед складністю проблематики, яка осмислюється здобувачем; при цьому вони мають значною мірою полемічний характер. Можливість їх постановки у контексті обговорюваної кваліфікаційної наукової праці переконливо свідчить про вагомість її теоретико-методологічних результатів. Тому висловлені міркування жодним чином не впливають на загальну високу оцінку дисертаційної роботи, яка є змістовно цілісним і ґрунтовним теоретико-правовим дослідженням.

Положення, висновки і рекомендації, сформульовані у роботі, є належною повнотою викладені в опублікованих працях.

Основні наукові результати дисертації відображають *особистий* внесок здобувача в їх досягнення і опубліковані у формі статей у *національних* фахових виданнях України та зарубіжних наукових *фахових виданнях*, збірниках наукових праць та матеріалах *міжнародних наукових* конференцій, на яких пройшли широку й переконливу *апробацію*.

Зміст виконаного дослідження повністю відповідає *вимогам* наукової спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень, затвердженому АР КМУ.

Дисертацію написано професійною *українською мовою* і сформовано відповідно до існуючих вимог.

Автореферат дисертації відповідає встановленим вимогам щодо його оформлення. Зміст автореферату ідентичний з основними положеннями дисертації.

Підсумовуючи, слід безсумнівно визнати, що виконана дисертація є самостійною й завершеною науковою працею, яка характеризується єдністю змісту і містить нові, вагомі й науково обґрунтовані теоретичні і практичні результати проведених здобувачем досліджень, які в сукупності блискуче розв'язують завдання комплексного аналізу й розробки методологічних правил порівняльно-правових досліджень, що має істотне методологічне значення для науки загальнотеоретичного правознавства.

Відтак є всі підстави для загального висновку про те, що дисертація Баранової Ю. О. «Методологічні правила порівняльно-правових досліджень» повністю відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12 Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її авторка – безумовно заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Доктор юридичних наук,

професор кафедри конституційного права

Львівського національного

університету імені Івана Франка

С.П. Рабінович

Підпис С.П. Рабіновича ЗАСВІДЧУЮ:

Вчений секретар

ЛНУ ім. Івана Франка

«13» січня 2016 року

доц. Грабовецька О.С.